

سرشناسه	: حبیبی نیک‌بخش، ۱۳۴۴-
عنوان و نام پدید آور	: راهنمای پژوهش‌های نظری / تالیف نیک‌بخش حبیبی، سجاد مرادی
مشخصات نشر	: تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، نیروی هوایی، مرکز انتشارات راهبردی نهجا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: VIII، ۱۵۰ ص: جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۵۵۰-۳-۰۰
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۷.
موضوع	: تحقیق - روش‌شناسی
شناسه افزوده	: مرادی، سجاد، ۱۳۴۲-
شناسه افزوده	: ایران: ارتش، نیروی هوایی، مرکز انتشارات راهبردی
رده بندی کنگره	: ۱۵۵ / ۱۸۰ Q ۲۴۱۳۹۱ ج ۹ / ۱
رده بندی دیویی	: ۰۰۱ / ۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۴۴۱۴۷

نام کتاب: راهنمای پژوهش‌های نظری

تالیف: دکتر نیک‌بخش حبیبی، سجاد مرادی

ویرایش: حامد قره‌باغی

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۱

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

صفحه آرایشی: حامد قره‌باغی

چاپ و صحافی: چاپخانه نهجا

ناشر: مرکز انتشارات راهبردی نهجا - تهران، خیابان پیروزی، ستاد نیروی هوایی ارتش ج.ا.ا.

دفتر پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی.

صندوق پستی: ۱۷۳۵۳۴۴۱۲۴، نمایر: ۳۳۳۳۷۴۳۶، تلفن: ۳۳۳۳۳۳۳۳-۲۱.

حق چاپ برای مرکز انتشارات راهبردی نهجا محفوظ است.

دفتر پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی (مدیریت پژوهش‌های نظری) نیروی هوایی با تهیه و انتشار راهنمای تحقیقات نظری تلاش دارد تا با ارایه سند و مدرکی جامع که بتواند نیازهای مجریان و محققین پروژه‌های تحقیقات نظری را برآورده سازد، گامی جدی و مهم در راستای همسان‌سازی روش تحقیق در ضمن تسریع در کنترل، ارزیابی و داوری و تسریع اجرایی این تحقیقات بردارد. آنچه که فراروی خوانندگان قرار دارد حاصل تلاش مولفین گرامی دکتر نیک‌بخش حبیبی (دانش آموخته مدیریت راهبردی) و سجاد مرادی کارشناس ارشد جامعه‌شناسی است و دارای این ویژگی خاص است که ضمن طرح مباحث اصلی مورد نظر در مراحل جداگانه تحقیق، مبانی و اصول انجام تحقیق را بر اساس آخرین یافته‌های ارایه شده در این زمینه مطرح و بیان می‌نماید. مدیریت پژوهش‌های نظری نه‌جا آماده پذیرش و اعمال اصلاحات و پیشنهادات محققین و اندیشمندان در این زمینه جهت ارتقای مباحث مرتبط با موضوع کتاب فوق می‌باشد.

مدیریت پژوهش‌های نظری
مرکز انتشارات راهبردی

سخن مولفین

پژوهش در لغت به معنی «بررسی و به حقیقت امری رسیدن است». در واقع پژوهش «فرآیندی منظم برای مشخص کردن یک وضعیت یا موقعیت نامعین است».

هدف از انجام پژوهش‌های نظری کشف یک حقیقت مبهم، رفع یک مشکل، یافتن یک راهکار و یا ... بوده و به عنوان یک فرآیند از قاعده و قانون فوق مستثنی نمی‌باشد و نیازمند زیرساخت‌های خاص خود است یعنی در صورت عدم وجود پیش نیازهای اولیه نتیجه مورد انتظار از انجام پژوهش محقق نخواهد شد.

مجموع فعالیت‌هایی که رسیدن به مقصدی را میسر می‌گرداند، روش نام می‌گیرد. روش شناسی تحقیق، وسیله‌ای است که محقق را از گمراهی و کج‌اندیشی باز می‌دارد و او را در رسیدن به حقیقت، یاری می‌کند. در این صورت روش علمی مجموع فعالیت‌هایی است که محقق را به علم یعنی قوانین و اقلیت رهبری می‌کند. روش‌های علمی مانند خود علوم متعددند، و هر روشی تا اندازه‌ای به کشف قوانین علمی مدد می‌دهد. محقق در هر موردی مناسب‌ترین روش را برمی‌گزیند. مناسب‌ترین روش آن است که دقیق‌تر از روش‌های دیگر، قوانین واقعیت را بیابد و عرضه نماید.

از آنجا که باید انجام یک پژوهش نظری به مباحث کلیدی کلی آن به اختصار اشاره کند و تا حد امکان از آن‌ها رفع ابهام نماید. بنابر این تلاش شده تا اصول کلی کتاب منطبق بر شروع یک پژوهش نظری از ارایه شناسنامه و طرح پژوهشی تا اتمام آن یعنی ادبیات - تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری و پیشنهادات تحقیق شکل بگیرد.

در این کتاب علاوه بر مطالب و عنوان ذکر شده، در انتها قالب و شکل کلی یک مقاله علمی و پژوهشی به عنوان خروجی یک کار پژوهشی ارایه شده است.

این کتاب آغاز و مقدمه‌ای بر انجام پژوهش‌های نظری می‌باشد و طبیعی است که در چاپ‌های بعدی مولفین تلاش می‌کنند تا ضمن دریافت انتقادات، پیشنهادها و بازخوردهای دریافت شده مباحث مطرح شده را مورد بازبینی و در معرض ارتقاء و هماهنگی با تحولات ایده‌ها و نظریات علمی در حوزه پژوهش قرار دهند.

از همه عزیزانی که مولفین را در تدوین، چاپ و انتشار این کتاب به ویژه دوست عزیز و گرامی جناب آقای سعید سلگی که مبحث مربوط به جامعه نمونه را کامل نمودند و هم‌چنین ریاست محترم مرکز انتشارات راهبردی جناب آقای محمدرضا بابائی و حامد قره‌باغی که مدیریت چاپ را بر عهده داشتند، تشکر و قدردانی می‌کنیم.

دکتر نیک‌بخش حبیبی

سجاد مرادی

شهریور ۱۳۹۱

یک موقعیت نامعین. به عبارتی، تحقیق فرآیندی است که از طریق آن می‌توان درباره «ناشناخته» به جست‌وجو پرداخت و نسبت به آن شناخت لازم را کسب کرد. در این رابطه سوالی که مطرح می‌شود این است که چگونه باید داده‌ها را گردآوری نمود و مورد تغییر قرار داد به نحوی که ابهام حاصل از آن‌ها به حداقل ممکن کاهش یابد. این سوال به روش‌شناسی^۱ مربوط است. پس روش‌شناسی عبارت است از چگونگی گردآوری شواهد و تبدیل آن‌ها به یافته‌ها.

در انجام پژوهش، باید مجموعه‌ای از گزاره‌ها (فرضیه‌ها یا سوال‌های تحقیق) را تدوین کرده و سپس آن‌ها را مورد آزمون قرار داد یا پاسخ آن‌ها را فراهم آورد. روش تحقیق وسیله یا طریقه تعیین این امر است که چگونه یک گزاره تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد یا رد می‌شود (سرمد و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۱). روش‌های تحقیق متعددی که در جای خود به آن‌ها خواهیم پرداخت. اما تحقیق علمی به هر روشی که صورت گیرد دارای سه مرحله اساسی است: پی بردن به مسئله، طرح پرسش‌ها و تدوین فرضیه‌هایی در باب مسئله و یافتن پاسخ‌هایی برای پرسش‌ها و فرضیه‌ها. این‌ها مراحل کلی تحقیق هستند که هر کدام از آن‌ها خود شامل چند مرحله است تحقیق علمی معمولاً شامل پنج فصل است و هر فصل از چند بخش تشکیل می‌شود؛ به قرار زیر:

- **فصل اول:** کلیات تحقیق شامل بیان مسئله و پرسش آغازین، اهمیت و ضرورت تحقیق، بیان اهداف تحقیق و سؤالات و فرضیه‌ها و متغیرهای تحقیق.
- **فصل دوم:** مبانی نظری تحقیق شامل بررسی نظریه‌ها و دیدگاه‌های متفاوتی که راجع به مسئله مورد بررسی طرح شده‌اند (پیشینه‌ی نظری) و مرور تحقیقاتی که قبلاً در ارتباط با موضوع یا موضوعات مشابه آن صورت گرفته‌اند (پیشینه‌ی

^۱ Methodology

تجربی)، جمع‌بندی پیشینه و ارایه چارچوب نظری.

• **فصل سوم:** روش‌شناسی تحقیق شامل تعریف مفاهیم، متغیرها و سطوح سنجش آن‌ها یا به عبارتی تعیین ابزار سنجش، بررسی اعتبار و پایایی ابزار سنجش نوع روش تحقیق، ابزار جمع‌آوری داده‌ها، جامعه مورد تحقیق، نمونه و روش نمونه‌گیری و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.

• **فصل چهارم:** تجزیه و تحلیل داده‌ها شامل ارایه یافته‌ها به صورت توصیفی و تبیینی.

• **فصل پنجم:** جمع‌بندی و نتیجه‌گیری شامل بررسی فرضیه‌ها و تأیید یا رد آن‌ها، نتیجه‌گیری کلی، ارایه پیشنهادها و راهکارها و بیان محدودیت‌های تحقیق.

این تقسیم‌بندی و گنجاندن مطالب در فصول پنج‌گانه، نوعی تقسیم‌بندی استاندارد بوده و تقریباً در تمامی تحقیقات ملاحظه می‌گردد. از آنجایی که سیاست پژوهشی در انجام پژوهش‌های نظری به گونه‌ای است که طرح‌های تحقیقاتی در چهار مرحله ۱۰، ۳۰، ۶۰ و ۱۰۰ درصد به ترتیب (شناسنامه، طرح، ادبیات و کل تحقیق) ارایه می‌گردند، بنابر این در نوشته حاضر همین تقسیم‌بندی چهارگانه الگو قرار گرفته و مطالب در قالب آن ارایه می‌گردند.